

har ofte indtrykket af, at læsningerne er mere associativ end argumentativ, men det tilgives gerne, da de åbner for den slags kontraintuitive indsigter, som bøgernes læremester, Slavoj Zizek, også er mester i.

Mikkel Thorup

Max Weber på dansk

Max Weber: Udvalgte tekster, 2 bind, redigeret af Heine Andersen, Han Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen, Hans Reitzel, 2003, 864 s., 675 kr.

Endelig! Endelig får vi på dansk den måske største sociolog nogensinde, Max Weber i en udgivelse, der giver læse- og tankestof i lang tid fremover. Tidligere har vi kun haft *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd* (Nansensgade antikvariat 1995), der er et absolut mesterværk men ikke Webers eneste og måske endda ikke bedste hovedværk. Weber arbejdede fra 1880'erne og til sin død i 1920 på en lang række emner, som siden har gjort ham uomgængelig, hvis man arbejder med bureaukrati, klasser, autoritet og magt, kapitalisme, samfundsvidenskabelig metode, retssociologi, religionssociologi etc. Han er en klassiker, der fortjener at blive læst, ikke mindst fordi han kombinerer empiriske undersøgelser med teoretiske overvejelser og kategoriseringer på en måde, der også i dag sjældent overgås.

De udvalgte tekster dækker perioden fra hans 1895-tiltrædelsesforelæs-

ning ved universitetet i Freiburg til hans død i 1920. Der er i alt 19 tekster, der behandler en lang række emner indenfor samfundsvidenskab, religionssociologi og metodologi. Ud over tiltrædelsesforelæsningen drejer det sig bl.a. om hans to berømte essays om 'Videnskab som levevej' og 'Politik som levevej', der er lige så levende og vedkommende i dag, som da de blev konciperet i 1917 og 1919 og selvsagt også fyldige uddrag af hans ufærdige magnum opus, *Wirtschaft und Gesellschaft*, hvor vi finder de berømte diskussioner af herredømmeformer og af bureaukratiet. Man kan altid kritisere udvalget af tekster, men herfra skal der lyde særlig ros for at redaktørerne har inddraget Webers religionssociologi, der alt for sjældent diskuteres udenfor teologiske kredse og uddrag fra det lidt læste værk *Wirtschaftsgeschichte*, hvor vi finder en utrolig interessant diskussion af 'Den moderne kapitalismes opståen'.

Redaktørerne indleder værket med en lidt vel kort men dog interessant indledning (Hans Reitzel udgav i 2000 en glimrende bog af Randall Collins: *Max Weber – personen og forfatterskabet*) samt et par siders refleksion over oversættelsen, der viser en intellektuel grundighed, der også skinner igennem i teksterne. Der har været en række forskellige oversættere: Hans Henrik Bruun, Tom Bøgeskov, Hans Chr. Fink, Gorm Harste, Ole Bjerg og Tom Havemann; og redaktørerne har tydeligvis arbejdet med at sikre ensartetheden i teksterne, hvilket gør

læsningen og arbejdet med teksterne så meget desto bedre. Arbejdet med teksterne lettes også en ordbog over specielle termer samt navne- og emneindeks, hvoraf specielt sidstnævnte ofte spares væk i sådanne udgivelser.

Der er kun én mangel. Forlaget (eller redaktørerne) skulle måske have insisteret på en side-udgivelse af mindre format, der kunne indeholde en række af de mindre og centrale tekster til brug i undervisning. Her er 675 kr. næsten en opfordring til piratkopiering. Måske man også skulle overveje at udgive et tredje bind bestående af hans mere kontekstbundne småskrifter f.eks. 'Parliament und Regierung im neugeordneten Deutschland' fra 1918 samt en række interventioner i hans samtids debatter om imperialism, socialisme, krig, demokrati etc. Det ville jo nok desværre vælte budgettet på en udgivelse, som forlaget næppe tjener det store på. Det er opmuntrende, at forlagene på trods af snak om krise tilsyneladende i stigende grad påtager sig opgaven med at oversætte de store værker af f.eks. Popper, Kant, Foucault, Hegel, Schopenhauer etc. for bare at nævne nogle få udgivelser i denne klasse.

For en idehistoriker er udvalget måske ikke det optimale. Her ville de mere historisk orienterede værker og uddrag være mere relevante, men der er mere end rigeligt med stof i dette to-bindes værk til, at man måske endda kan lokkes til at læse videre på tysk.

Mikkel Thorup

Har købmandslogikken sejret?

Hans Fink, Peter C. Kjærgaard, Helge Kragb og Jens Eriks Kristensen: Universitet og videnskab – Universitetets idéhistorie, videnskabsteori og etik. Hans Reitzel, 2003, 224 s., 250 kr.; Finn Horn og Henrik Kaare Nielsen (red.): Universitet til tiden? Forlaget Klim, 2003, 168 s., 229 kr.

Universiteterne har altid – siden de opstod – været skueplads for forskellige særinteressers forsøg på at gøre deres indflydelse gældende. Vor egen samtid adskiller sig i så henseende ikke fra fortiden. Men hvor det før var kirken, kongemagten og indtil for nylig nationalstaten, der anfægtede universitetsinstitutionernes relative autonomi (universiteter her forstået som frie sammenslutninger af undervisere og studerende), så er en ny aktør – markedet – nu blevet mere og mere dominerende i denne kamp om indflydelse. En udvikling, der, efter manges mening, i en dansk sammenhæng er kulmineret med universitetsreformen fra 2003, hvor de danske universiteter – med bred politisk opbakning – blev udstyret med eksternt dominerede bestyrelser (dvs. med en overvægt af repræsentanter fra erhvervslivet), som efter forgodtbefindende udpeger universiteternes ledelse (rektorerne og indirekte også dekanerne). Universiteternes danske minister – sportsjournalist og venstremand Helge Sander – har (bakket op af et klart politisk flertal) under mottoet 'fra tanke til faktura' ført an

i denne udvikling. Et motto, der vist skal forstås ganske bogstaveligt. Sine tanker herom har han bl.a. i Aarhus Universitets officielle informations- og debatavis *Campus* gjort rede for, hvor han om de humanistiske og samfundsvidenskabelige fag, der med regeringens forskningspolitiske tiltag har set sig skidt behandlet, skriver: 'Selvfølgelig har vi ikke glemt humaniora og samfundsvidenskab! Det er meget væsentlige områder, når vi skal forkorte vejen fra tanke til faktura. Det er ikke nok at opfinde verdens ottende vidunder, hvis man ikke kan give produktet den rigtige indpakning og få det solgt. Bl.a. derfor er humaniora og samfundsvidenskab ikke til at komme udenom' (*Campus* nr. 6, 2004). Tankevækkende læsning, der (ud over at reducere humanister og samfundsvidenskabelige kandidater til reklamekonsulenter med en universitetsgrad i bløde værdier, der kan sælge varer) på glimrende vis illustrerer den siddende regerings og for så vidt socialdemokraternes universitetspolitiske vision: At gøre universiteterne til Dansk Industris lydige underleverandører.

De to bøger, som her skal anmeldes, placerer sig begge – trods deres forskellige sigte – som indspil i en diskussion af netop 2003-reformens konsekvenser for universitet, forskning og samfund. Den ene – *Universitet og videnskab* (med underoverskriften *Universitetets idéhistorie, videnskabsteori og etik*) – som en bog, der ønsker at afdække universitetets

principper, (idé)historie, videnskabsteori og videnskabelige *ethos*. Den anden – *Universitet til tiden?* – som et polemisk og debatterende bog, der indlader sig på en aktuel og direkte diskussion af Fogh-regeringens universitetspolitiske dispositioner (på godt og vist mest ondt).

Universitet og videnskab er ment som en grundbog til brug i kurset 'Fagets videnskabsteori', som efterhånden gerne skulle være blevet indført på alle universiteters bacheloruddannelser. Udgivelsestidspunktet taget i betragtning er der dog desuden tale om en bog, der (mestendels indirekte) – via de principielle, historiske, filosofiske og teoretiske spørgsmål, som den hen af vejen rejser – kommer til at kommentere 2003-reformen. Bogen er skrevet af fire forskellige forfattere fra Aarhus Universitet – Hans Fink, Peter C. Kjærgaard, Helge Kragh og Jens Erik Kristensen – men er tilpas sammenskrevet til, at man får fornemmelsen af at læse en helstøbt og sammenhængende bog.

Hans Fink, der har skrevet bogens første og sidste kapitler (som samtidig også er bogens mere principielle og filosofiske afsnit), giver sig først i kast med en diskussion af universitetets idé eller de fundamentale principper, som et universitet efter hans kvalificerede mening bør stå inde for og indeholde. Han fremhæver i denne sammenhæng 'fem principper eller idealer, som har stået centralt i universiteternes hidtidige udvikling, og som udgør

kernen i selve universitetsbegrebet: A. Tæt forbindelse mellem forskning og uddannelse, B. Forskningsfrihed, C. Undervisningsfrihed, D. Selvstyre, E. Videnskabernes enhed' (s. 12). Umiddelbart er der jo ikke noget kontroversielt ved at fremhæve disse 'fem principper'. Ikke desto mindre er det netop grundprincipper som disse, der med den nye universitetsreform må se sig udfordret. Og selv om Fink ikke eksplicit polemiserer mod 2003-reformen, så er der i hans fremhævelse af netop disse principper en implicit kritik af de mulige konsekvenser, reformen måtte have. Konsekvenser, som han dog håber, vil udeblive, hvis man tolker den nye, 'reformerede' universitetslov på rette vis og i de fem princippers ånd. Til Finks ulempe må fremdrages, at han sine steder tenderer et problematisk, naivt videnskabssyn. Eksempelvis, når han i forbindelse med forskningsprocessens autonomi taler om, at 'forskningsprocessen skal være styret alene af viljen til sandhed og interessen i stadig forøget og forfinet videnskabelig erkendelse' (s. 21). Samme tone præger i øvrigt bogens sidste kapitel (også af Fink) om 'Universitetsfagenes etik', hvor der stilles hårde, etiske krav til den gode videnskabsmand, der i Finks optik ikke fungerer som andet end Sandhedens ydmyge tjener. Sagen må diktere faget, kunne være overskriftet for dette videnskabsideal. Man kunne hertil spørge, om ikke det langt hen af vejen er videnskabsmanden, der

skaber Sandhed(en) og faget (forskeren), der dikterer sagen. Men sådanne påstande ville sikkert ikke hue filosofen og videnskabsoptimisten Hans Fink.

Assisteret af Peter C. Kjærgaard har Jens Erik Kristensen skrevet bogens vel nok længste kapitel, som er en gennemgang af universiteternes idéhistorie. Der er tale om en elegant og veldisponeret gennemgang med sans for det væsentlige. Et must for alle, der har universitetet som deres uddannelsesmæssige omdrejningspunkt. Kapitlet giver os nemlig – ud over den historiske eksposition af stoffet, som i sig selv er meget lærerig – forudsætningerne i hænde for at forstå den aktuelle situation, som universitetet befinder sig i og de udfordringer som konfronterer denne ærværdige institution netop nu.

Helge Kragh skriver i sit bidrag til bogen – 'Hvad er videnskab?' – om videnskabsteori og videnskabsbegrebet i et komparativt perspektiv. Det gælder for Kragh om at skabe en definition på videnskabsbegrebet, der på passende vis kan dække alle universitetets traditionelle faggrupper og samtidig kan udgrænse forskellige former for ikke-videnskab – astrologi, kreationisme og homøopati (er nogle af Kraghs konkrete eksempler). Inspirationskilden til denne demarering er naturligvis Karl Popper og det lader desværre ikke til, at Kragh i betydende grad har ladet sig påvirke af efterfølgende videnskabsteoretiske strømninger eller forfatterskaber,

hvilket efterlader et vist, anakronistisk indtryk på læseren. Her er tale om god, gammeldags videnskabsfilosofi fra før verden gik af lave.

Med Universitet og videnskab har vi en bog, der sikkert vil dække sit formål (at være videnskabsteoretisk grundbog), men også en bog, der i den givne situation markerer nogle principielle overvejelser af filosofisk og historisk art, som det er vigtigt ikke at glemme i den interessestrid og magtkamp, der for indværende udkæmpes omkring universiteternes fremtidige ud- eller afvikling (alt efter anskuelse).

Erklæret polemisk som 'debatbog' taler vi med *Universitet til tiden?* om en noget anden type bog. Bogen er en artikelantologi, hvor universitetets folk (med en overvægt af humanister) på forskellig vis diskuterer Fogh-regeringens universitetsreform, dens ideologiske forankring og mulige konsekvenser (med en overvægt af kritiske indlæg). Få af bogens bidrag forholder sig positivt til reformens ånd og virkelighed. Men de, der gør – bl.a. universitetets tidligere rektor Henning Lehmann, professor Morten Kyndrup og DPU's rektor Lars-Henrik Schmidt (og medforfatteren Claus Holm) – gør faktisk en god figur og kommer med mange gode argumenter for, at tingene måske ikke er helt så galt fat, som mange universitetsfolk frygter. Særligt Lehmann markerer med sin veloplagte artikel 'Universiteter – mellem Humboldt og hvad?' via historiske

eksempler (og elsker vi ikke dem som idéhistorikere?), at alt gammelt ikke nødvendigvis er godt og alt nyt ikke nødvendigvis dårligt, og at ungdomsoprøret bestemt ikke var ophav til universitetsdemokratiet. Lehmann er en gammel rotte i faget og maner som sådan til besindighed, hvilket bestemt kan være på sin plads, når hysteriet, som det nu og da sker, får frit spil. Omvendt kan besindighed også blive en sovepude, der hindrer os i at handle, når handling i lyset af en overhængende fare er nødvendig.

Besindighed præger bestemt ikke Dorthe Jørgensens bidrag til bogen – 'Den intellektuelles livsform'. Her iscenesætter Jørgensen sig selv som den sande intellektuelle (dvs. en person, der lever den intellektuelles livsform) og dømmer fra denne position de fleste andre som enten 'teknokrater' eller 'lønarbejdere', der henholdsvis udlever den instrumentelle fornufts og lønarbejdets bevidsthed/livsform. Ud over at fremstå en kende forsimpelende er der også et mere foruroligende aspekt ved Jørgensens slige opdeling af menneskeheden. Sagt mere specifikt: Der er noget foruroligende over 'den intellektuelles livsform' sådan som Jørgensen fremhæver og hypotaster den som ideal.

Det gælder iflg. Jørgensen for den intellektuelle om at blive ét med verden – dvs. det gælder for den intellektuelle om, at person, sag og fag smelter sammen til ét. Nærmest med stolthed fremhæver Jørgensen såle-

des, at hun ved flere lejligheder har været ved at brænde sin bopæl ned til grunden, fordi hun i sin altopslugende totalerkendelse som intellektuel havde glemmt, at hun havde sat mad over på komfuret. Manglende realitetssans bliver her den intellektuelle akademikers adelsmærke. Kan det virkelig være for sådanne personer, at universitetets autonomi er værd at forsvare? I kulissen spøger, fornemmer man, den gamle filosofiske skelnen mellem *vita contemplativa* og *vita activa*. At jeg foretrækker den sidste og Jørgensen den første forklarer sådan set den store uenighed, som læseren vel efterhånden fornemmer være på spil. Det er og bør, efter min mening, ikke være 'universitetets fornemste opgave at være rammen om den intellektuelle livsform' (s. 71). I så fald tjener universitetet nemlig ikke den almene funktion, som jeg mener den også bør tjene qua dens karakter af samfundsmæssig og statslig institution. Netop universiteternes almene funktion er, efter mit bedste skøn, et langt større aktiv i en eventuel kritik eller undsigelse af 2003-reformen, end et forsvar for hiin enkeltes intellektuelle livsform.

Så er der straks mere kritisk potentiale i antologiens mere nøgterne analyser – Henrik Kaare Niensens, Jørgen Øllgaards og Ole Langes bidrag – der på forholdsvis saglig vis hudfletter de suspekter, ideologiske tiltag, som Fogh-regeringens reform vitterligt indeholder. Herunder den tendens til at gøre markedets og de private

interessers rationalitet til den eneste form for rationalitet som landets universiteter bør adlyde. En sådan reduktionisme er både fordømmende og skaber ikke de højtudviklede vidensinstitutioner, som fremtidens arbejdsgivere gerne efterlyser. Et kritisk, selvstyrende universitet står således ikke i modsætning til samfundets – herunder de private aktørers – interesser. Et kritisk universitet og kritiske akademikere, der ikke lader sig styre af særinteresser (hverken statens, markedets eller religionens), er vel netop det, der kendetegner og udmærker et demokratisk og dynamisk samfund.

Antologiens eneste irrelevante bidrag er Birgitte Possings reklamebrochure for Danmarks Humanistiske Forskningscenter (DHF). Det kan sagtens være, at DHF er et både spændende og nødvendigt initiativ i den danske forskningsverden, men hører en 19-siders reklametekst virkelig hjemme i en antologi om konsekvenserne af den nye universitetsreform? Jeg tvivler og må samtidig lade denne tvivl anfægte redaktørernes ellers overvejende fine præstation i at sammensætte en både interessant og uomgængelig antologi om universitetets nuværende og fremtidige udfordringer.

Selv om købmandslogikken muligvis har sejret i første omgang, så er der ingen grund til at opgive kampen, hvilket begge de anmeldte bøger bærer vidnesbyrd om samtidig med, at de – hver på deres måde

– giver os vigtige overvejelser og argumenter i hænde til at fortsætte diskussionen og kampen om fremtidens universitet, samfund og politiske udvikling.

Pav Hedegaard Amdisen

'Det, der i sandhed er vores, er fremmed for Europa'

Ian Buruma og Avishai Margalit: Aftenland. Vesten set med fjendeøjne, oversat af Peter Wivel, Lindhardt og Ringhof, 2004, 152 sider, 199 kr.

Bag dette citerede udsagn af Fjodor Dostojevskij ligger en dybtgående usandhed. Meget af hvad Dostojevskij og andre russiske kritikere af vesten betragtede som 'deres' var overhovedet ikke fremmed for Europa. Det kom derfra.

Dette ifølge bogens forfattere, som mener, at vi ikke bør blive overraskede, når det viser sig, at de japanske kamikazepiloter under 2. Verdenskrig primært var højtuddannede fra de humanistiske fakulteter med en forkærlighed for Herder, Fichte og Nietzsche, eller for den sags skyld Marx. Gennem deres læsning af anti-kapitalistisk og antivestlig litteratur, var de unge mennesker blevet grundigt forberedt på at have vesten som sin fjende, og dette på paradoksal vis gennem vestlige tanker.

Undersøgelsen af dette særlige fænomen - eksporten af vestlig antivestlig tænkning og re-importeringen af

vestligt tankegods som østligt tankegods - foretages ud fra *occidentalismen* som begrebsligt motiv. Forfatterne læner sig her op af Edward Saids begreb om *orientalisme* (uden nogen-sinde at nævne ham), der hos Said er den paradigmatiske ramme for en udforskning af de fordomme vesten nærer om orienten, og som er med til at generere en forståelse af orienten som et passivt objekt. Et begreb Said samlede og personificerede i den koloniale administrator i Ægypten, Arthur James Balfour, som i 1910 legitimerede den Britiske tilstedeværelse ved at henvise til den suveræne viden briterne besad om, hvad der nu måtte være ægyptisk. Når sådanne holdninger får lov at udfolde sig som et sammenhængende tankesystem er der ikke langt til, at den britiske viden om Ægypten er Ægypten.

Det er ud fra denne sammenhæng, forfatterne vil benytte begrebet om *occidentalisme* til at vise, at *occidentalismens* syn på vesten er som de værste sider af sit modstykke, *orientalismen*, idet de begge afklæder deres studieobjekter enhver menneskelighed. Og heraf bogens sigte: At undersøge *occidentalismens* morads af fordomme og spore dets historiske rødder. Dette indebærer dels et signalement af *occidentalismens* fordomsfuldheder og dels en analyse af den særlige eksport/import-logik forfatterne mener ligger bag *occidentalismen*. *Occidentalismen* afviger nemlig fra *orientalismen* på et punkt: Den er ikke 'hjemmefødt'.